

חלוציות וציונות בעבר ובהווה

יחידת הוראה בהיסטוריה המשלבת את התחום הספרות
עבור תלמידי שכבה ט'

כתיבה: ד"ר טליה נגר ויפעת אורבוך - ברגר

פתיחה :

מהי ציונות? מהי עשייה ציונית? איך עושים ציונות?

שאלות אלה העסיקו את התנועה הציונית בראשית דרכה וממשיכות להעסיק את החברה הישראלית גם היום. ביחידת זו ננסה להתמודד עם שאלות אלו ולגבש את דעתנו תוך התבוננות בעבר, התמודדות עם ההווה וצפייה לעתיד .

מיהו חלוץ? - ראייה היסטורית

בין שתי מלחמות העולם, בשנים 1919 – 1939 צמח היישוב היהודי בארץ. היהודים הגיעו לארץ בגלי עלייה שנקראו עלייה שלישית (1919- 1923) , עלייה רביעית (1924- 1929) ועלייה חמישית (1930- 1939). ביחידה זו נעסוק בפערים האידיאולוגיים שהתפתחו בארץ, שבאו לידי ביטוי בפיתוח שני מחנות עיקריים: מחנה הפועלים והמחנה האזרחי, ותרומתם לעיצוב בניין הבית הלאומי וכינון מדינת ישראל.

בראשית המאה העשרים החלוצים הסוציאליסטים ובעלי ההון הפרטי היו חלוקים בדעתם באשר לשאלה מיהו חלוץ?

האם חלוץ הוא רק מי שפונה לעבודת האדמה ועוסק בחקלאות ובהקמת יישובים חדשים או חלוץ הוא גם מי שמקים מפעל תעשייה או בית מלאכה?

משימה!

לפניך מקורות מידע שונים המציגים את זהותו של החלוץ בארץ ישראל בשנות השלושים :

סרט מיהו חלוץ - שתי נקודות מבט, אתר מטח

צפו בסרטון "[מיהו החלוץ?](#)" וענו על השאלות שלאחריו :

1. הציגו את שתי נקודות המבט הדנות בשאלה "מיהו חלוץ?" אילו שני מחנות מייצגים שתי הדמויות המוצגות בסרטון?

2. הסברו מי, לדעתכם, התאים להגדרה "חלוץ": האם מי שפנה לעבודת האדמה ולהתיישבות? או מי שהקים מפעל תעשייה ובית מלאכה? נמקו עמדתכם. היעזרו בספרי הלימוד ובקישור לשיר.

- הספר " מסע אל העבר- העולם המודרני במשבר", בהוצאת מטח. עמ' 195-198
- הספר "צמיחה ומשברים בעידן המודרני", אייל נווה ונעמי ורד, הוצאת רכס. פרק שלושה עשר עמ' 227-242.
- השיר "מי יבנה בית" קישור [לביצוע השיר](#) ו**למילות השיר**.

3. מטלה יצירתית:

הציגו את שתי נקודות המבט באשר לשאלה מיהו חלוץ? בחרו באחת מהדרכים הבאות להצגת הדילמה.

א. הכנת כרזה דיגיטלית - [פוסטר דיגיטלי](#)

ב. כתיבת בלוג - [יצירת בלוג](#)

ג. הכנת מגזין של המחנה אליו משתייך החלוץ - [בניית מגזין דיגיטלי](#)

לאחר סיום המשימה הפיצו את יצירתכם בקרב חברכם, בני משפחותיכם

חלוצי העלייה השלישית ותעשיית השמן בשנות ה-30 ונהלל (מתוך אתר 'תנועת העבודה, מכון לבון וויקיפדיה)

עשייה ציונית מהי?

קראו את קטעי המקור הבאים:

קטע מקור ראשון – דוד בן גוריון

מכתבו של דוד בן-גוריון לנער דוד גרינשפון 6.1.1954. במכתב מציע בן-גוריון הגדרה משלו למושג חלוציות.

למר דוד גרינשפון – שלום

איני יודע איזה תלמיד אתה, איפה ומה אתה לומד ובאיזה גיל. ועצתי לך קודם כל ללמוד ולסיים הלימודים.

חלוציות אין למצוא בספרות – אלא כל אדם צריך ויכול למצוא אותה – בלבנו.

יש בדרך כלל שני סוגי אנשים: 1. סוג אחד שאוהב לקבל 2. סוג שאוהב לתת. אין הבדל מוחלט בין שניהם. כי כל אדם צריך לקבל אחרת אינו יכול להתקיים. אבל יש אנשים שהנאתם הגדולה והעיקרית היא שהם נותנים, הם יוצרים, הם מחדשים. אינם חיים רק על-חשבון מעשי אחרים. הנטייה והתענוג לתת, ליצור, לחדש – זוהי חלוציות.

השתתפות אדם במעשי בראשית: הכשרת קרקע לישוב אדם, כיבוש כוחות הטבע להעשיר חיי האדם, הפרחת-השממה, כיבוש הים ועוד מעשי בראשית אלה – הם חיים חלוציים

לעומת סוג אנשים זה יש נטיות פוזיטיות באדם: לחיות מן המוכן, ממה שאחרים יצרו והכינו.

מדינת ישראל לא היתה קמה אלמלא היו בנוער שלנו זה יותר משבעים שנה תכונות חלוציות: הכושר לשנות מעשי בראשית. וקיומה של המדינה והתפתחותה, גדלה, יופייה וטהרתה תלויים בתכונות החלוציות שנתגלו בנוער בדורנו ובדור הבא. "

מתוך: [אתר המורשת בן גוריון](#)

קטע מקור שני – טרומפלדור

זאב ז'בוטינסקי מתאר פגישה עם יוסף טרומפלדור (1916) בה טרומפלדור מסביר לז'בוטינסקי מהו חלוץ?

טרומפלדור : " זהו מושג רחב הרבה יותר מ"צועד בראש". כמובן דרושים גם פועלים, ואולם לא זהו המובן של המלה "חלוץ". לנו דרושים אנשים מוכנים "לכל", לכל מה שתדרוש ארץ ישראל. ל"פועל" יש האינטרסים הפועליים שלו, לחיילים ה-esprit de corps שלהם, לרופא למהנדס ולכל השאר יש הרגלים משלהם אם אפשר לומר כך. אולם אנו צריכים להקים דור, שלא יהיו לו אינטרסים ולא הרגלים. מטיל ברזל סתם. גמיש - אבל ברזל. מתכת, שאפשר לחשל ממנה כל מה שיש צורך בו בשביל המכונה הלאומית. חסר גלגל? אני הגלגל. חסרים מסמר, בורג, גלגל תנופה? קחו אותי. צריך לחפור אדמה? אני חופר. צריך להיות חייל? אני חייל. משטרה? רופא? עורכי דין? מורים? שואבי מים? בבקשה, אני עושה את הכל. אין לי פרצוף, אין פסיכולוגיה, אין רגשות, אין לי אפילו שם : אני האידיאה הטהורה של שירות, מוכן לכל, איני קשור בשום דבר ; אני יודע רק ציווי אחד : לבנות."

ז'בוטינסקי : אין בני אדם כאלה

טרומפלדור : יהיו ."

(שולמית לסקוב, "אגדת טרומפלדור לפי ז'בוטינסקי", **הציונות** - מאסף כ"א, עורכים : דניאל קארפי ושלום רצבי, אוניברסיטת ת"א, 1998, 68-69).

משימה!

1. הציגו במילים שלכם את דעתו של דוד בן גוריון ואת דעתו יוסף טרומפלדור באשר לשאלה **מיהו חלוץ? או מהי חלוציות?**
2. העולים שהגיעו בשנות השלושים עסקו בפיתוח וצמיחה של חיים יהודיים וציוניים בארץ ישראל. הציגו את תרומתן של העליות השלישית, הרביעית והחמישית למפעל הציוני תוך התייחסות **לתחומי החיים**. היעזרו בספר הלימוד.
 - **מסע אל העבר – העולם המודרני במשבר**, מט"ח, פרק י"ד, עמודים 191-211.
 - **צמיחה ומשברים בעידן המודרני**, אייל נווה ונעמי ורד, הוצאת רכס. פרק שלושה עשר, עמודים 227-242.
3. האם, לדעתכם, מעשים אילו מבטאים עשייה ציונית? נמקו את תשובתכם.
4. על העשייה הציונית ומשמעותה ניתן ללמוד גם מתוך יצירות ספרותיות כגון שירים וסיפורים. היכנסו לקישור **"ציונות בשירה העברית"** וציינו מהי העשייה הציונית של רחל המשוררת ומהי עשייה ציונית על פי השקפתו של המשורר אמיר גלבע?

”גם אני עוד ציוני” - ציונות במאה ה 21 .

משימה!

הקשיבו לשיר של דן אלמגור "ציונות בלי מרכאות" וקראו את המילים.

בשיר כותב דן אלמגור: "ולכן לכן אני גם היום עוד ציוני זה אולי לא הגיוני אבל זה מה שאני".

חלק א':

בחרו שני אנשים שאתם מעריכים ואוהבים, ראינו אותם ושאלו אותם את השאלות הבאות:

- מהי עשייה ציונית? בקשו מהם לתת דוגמאות לעשייה ציונית המתקיימת בימינו.
 - האם הציונות חשובה, לדעתם, גם היום מדוע?
 - האם יתכן שמעשה הנחשב בעיני האחד כמעשה ציוני איננו מעשה ציוני בעיני האחר? בקשו מהם לתת דוגמא.
- שאלו עוד שאלות שמעניינות ומסקרנות אתכם.

חלק ב': הצגת עמדה אישית

ענו על אחת מהשאלות הבאות: (כתבו 10-12 שורות)

- האם לדעתכם המושג "ציונות" השתנה או התחלף מאז ראשית המאה העשרים? מדוע?
- האם הקמת מדינת ישראל מהווה את נקודת הסיום למפעל הציוני או שהמפעל הציוני חשוב ומשמעותי גם היום? הסבירו את עמדתכם.
- האם אתם מגדירים את עצמכם כציונים? במה הדבר מתבטא?
- כיצד הייתם אתם רוצים להגשים את הרעיון/ החלום הציוני כיום?

את דעתכם ועמדתכם תוכלו להביע [במגוון דרכים](#), בחרו בפעילות אחת באמצעותה לדעתכם תצליחו לבצע את המטלה באופן מיטבי.

ולסיום קראו את שירו של [יואל רפל מהי ציונות?](#) חשבו עליו, אולי הוא יכול לסייע לכם.